

ΒΕΒΑΙΩΣΗ

Βεβαιώνεται ότι

ο/η κ. Βασίλειος Φανάρας

παρουσίασε την εργασία με τίτλο:

«Η Τέχνη (θέατρο-εικαστικά-αφήγηση) ως μέσο εξερεύνησης των σύγχρονων βιοηθικών ζητημάτων»

στο 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο – με Διεθνή Συμμετοχή – για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, που διοργανώθηκε από την Επιστημονική Ένωση για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας (Ε.Ε.Π.Ε.Κ.), το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Θεσσαλίας και τον Δήμο Λαρισαίων, και διεξήχθη στη Λάρισα, από 21 έως 23 Οκτωβρίου 2016.

Η συγκεκριμένη εργασία έχει **ήδη καταχωρηθεί** στα πρακτικά του Συνεδρίου, τα οποία είναι υπό έκδοση & αναμένονται να δημοσιοποιηθούν τις προσεχείς ημέρες.

Λάρισα, 3/12/2016

Ο Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής

Δρ. Δημήτριος Κολοκοτρώνης

Καινοτόμες Δράσεις στην Εκπαίδευση «Η Τέχνη (θέατρο-εικαστικά-αφήγηση) ως μέσο εξερεύνησης των σύγχρονων βιοηθικών ζητημάτων»

Βασίλειος Φανάρας

Δρ Θεολογίας-Βιοηθικής, Διευθυντής Σχολικής Μονάδος, ΠΕ01-ΤΕ16,
Ethics Expert in H2020
bfanaras@otenet.gr

Κωνσταντίνα Γεωργιάδου

Αναπληρώτρια Διευθύντρια Σχολικής Μονάδος, ΠΕ06
geontina@gmail.com

Περίληψη

Η ανακοίνωση αφορά εκπόνηση καινοτόμου προγράμματος με γενική θεματική τα ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικότερα τα σύγχρονα διλήμματα της βιοηθικής, τα οποία συζητήθηκαν σε τέσσερις σχολικές χρονιές, σε δύο σχολικές μονάδες με μαθητές της Γ' Γυμνασίου. Η ανάληψη ρόλων και η εμπάθυση, είτε μέσω ενημερωτικών συναντήσεων, είτε μέσω της Τέχνης αποτέλεσαν τα εργαλεία εξερεύνησης και γόνιμης διδασκαλίας. Οι μαθητές με το θεατρικό δρώμενο ήλθαν σε επαφή, αλλά και παρουσίασαν στο κοινό βιοηθικά διλήμματα και διαλέχθηκαν μαζί του στη συζήτηση που ακολουθεί, εκφράζοντας πολύτιμες απόψεις. Επιπλέον, η παρακολούθηση ταινιών βιοηθικού προβληματισμού και η μελέτη σχετικών με το θέμα πινάκων αποτέλεσαν εργαλεία μάθησης. Η πειραματική και πρωτοποριακή προσπάθεια στέφθηκε με επιτυχία. Η συνεργασία με φορείς όπως ο Τομέας Ηθικής και Ακεραιότητας της Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Βρυξέλλες), η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Σιγκαπούρης, το Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας (ΕΚΠΑ), το Ευρωπαϊκό Σχολείο III (Βρυξέλλες) και άλλους φορείς βοήθησαν στην ευώδοση της προσπάθειας.

Λέξεις-κλειδιά: Ανθρώπινα δικαιώματα, βελτίωση ανθρώπου (enhancement), βιοηθική, τέχνη (θέατρο, αφήγηση, εικαστικά, κινηματογράφος).

Εισαγωγή

Το πρόγραμμα εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο των θεμάτων που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα και συγκεκριμένα έχουν προκύψει εξαιτίας της προόδου της βιοϊατρικής επιστήμης τα τελευταία σαράντα χρόνια. Στον αρχικό σχεδιασμό του καινοτόμου προγράμματος δεν έλειψαν οι πρώιμες επιφυλάξεις για το εάν ένα τέτοιο πρόγραμμα θα μπορούσε να υλοποιηθεί από μαθητές της Γ' γυμνασίου κι εάν η διαπραγμάτευση τέτοιων θεμάτων ταιριάζει περισσότερο σε μαθητές των τελευταίων τάξεων του Λυκείου ή σε φοιτητές. Οι αντιρρήσεις βασιζόταν κυρίως στην έλλειψη ενημέρωσης και γνώσης των μαθητών πάνω στα εθνικά δίκαια για τα βιοηθικά θέματα, αλλά και στις βιοιατρικές, φιλοσοφικές, νομικές και θεολογικές προεκτάσεις και αναλύσεις για τα θέματα αυτά, και όχι στη γενική σύνδεση με τα μαθήματα της τάξης τους. Ωστόσο, οι μαθητές και μαθήτριες διέψευσαν τους φόβους αυτούς και πέτυχαν στο έργο τους.

Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με συγκεκριμένα ηθικά προβλήματα που αφορούν την έναρξη και το τέλος της ανθρώπινης ζωής, τις νέες δυνατότητες για τις θεραπείες και παρουσιάζουν στα αγγλικά και στα ελληνικά σε συνεργασία με τον Τομέα Ηθικής και Ακεραιότητας της Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το θεατρικό δρώμενο της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Σιγκαπούρης "Future Perfect" του Haresh Sharma με

διαδραστικό τρόπο, δηλαδή με συζήτηση με το ακροατήριο, προβάλλοντας τα προβλήματα για τα πανανθρώπινα δικαιώματα του σεβασμού της ανθρώπινης ζωής.

Παιδαγωγικός στόχος

Ο βασικός παιδαγωγικός στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τα σύγχρονα ηθικά προβλήματα και τα καταγιστικά διλήμματα που ανακύπτουν από την ανάπτυξη της Τεχνολογίας. Η συμμετοχή τους, είτε σε επιτροπές βιοηθικής, είτε παίζοντας στο θεατρικό δρώμενο, βοηθά στην ανάπτυξη της υπευθυνότητας, συνεργατικότητας, ομαδικότητας, αλλά και στην ανάπτυξη δυνατοτήτων και κριτηρίων για την αντιμετώπιση των μελλοντικών σοβαρών θεμάτων. Επιπλέον, η παρουσίαση του δρώμενου στην αγγλική γλώσσα, αλλά και η μετάβαση και συνεργασία με σχολεία άλλων Ευρωπαϊκών χωρών προσφέρει τη δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων και απόκτησης σημαντικών εμπειριών.

Το πρόγραμμα συνδέεται με όσα οι μαθητές διδάσκονται στο μάθημα της βιολογίας της τάξης τους σε συνδυασμό με το μάθημα των θρησκευτικών, που προβάλλει τα ανθρώπινα δικαιώματα διαχρονικά μέσα από το μάθημα της Ιστορίας της Εκκλησίας. Ταυτόχρονα ασκούν τις ικανότητές τους στη θεατρική αγωγή με διαδραστικό τρόπο, χρησιμοποιώντας τις γνώσεις τους τόσο στο πρωτότυπο αγγλικό κείμενο, όσο και στην ελληνική μετάφραση.

Περιγραφή του Προγράμματος

Το πρόγραμμα γενικά χωρίζεται σε δύο φάσεις, στην ενημέρωση των μαθητών για τα θέματα και κατόπιν στη συμμετοχή τους είτε σε επιτροπές βιοηθικής (2012-13), είτε παίζοντας βιοηθικό θεατρικό δρώμενο και συμμετέχοντας στη συζήτηση που ακολουθεί με το κοινό.

Στην α΄ Φάση του Προγράμματος περιλαμβάνονται: α. Δημιουργία (κλειστής) Ομάδος στο facebook. Ο διαδικτυακός τόπος λειτουργεί ως αποθετήριο θεμάτων, εικόνων, ειδήσεων και άμεσων ειδοποιήσεων προς όλα τα μέλη. β. Προβολή ταινίας (βιοηθικού προβληματισμού), γ. Επίσκεψη αντιπροσώπου του Παραρτήματος Θεσσαλονίκης του Εθνικού Οργανισμού μεταμοσχεύσεων, δ. Επίσκεψη του δρ Ισίδωρου Καρατζά, επικεφαλής του Τομέα Ηθικής και Ακεραιότητας της Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις Βρυξέλλες. Αυτές οι δράσεις πραγματοποιήθηκαν και τις τέσσερις σχολικές χρονιές στα δύο διαφορετικά σχολεία της Θεσσαλονίκης.

Στη β΄ Φάση του Προγράμματος. Το σχολικό έτος 2012-13 οι μαθητές γνώρισαν τα σύγχρονα βιοηθικά προβλήματα και κλήθηκαν να συμμετέχουν στις «Επιτροπές Βιοηθικής» και με την δική τους κρίση πήραν αποφάσεις στις υποθετικές περιπτώσεις (study cases) και στα διλήμματα που ανέκυψαν. Σημαντικό, λόγω της ηλικίας τους, δεν ήταν η ορθότητα ή μη της κρίσης κι απόφασής τους, αλλά το ταξίδι να φτάσουν σε αυτή. Στις άλλες χρονιές (2014, 2015, 2016) στη β΄φάση οι μαθητές διδάχθηκαν τόσο στην ελληνική, όσο και στην αγγλική γλώσσα το βιοηθικό δρώμενο «Το Τέλειο Μέλλον» του Hareesh Sharma, μεταφρασμένο αρχικά στα ελληνικά από τον γράφοντα και αργότερα σε βελτιωμένη μετάφραση από την κ. Κ. Γεωργιάδου. Αξίζει να σημειωθεί ότι το θεατρικό έργο παραχωρήθηκε με συμβόλαιο από την Ιατρική Σχολή της Σιγκαπούρης και με αποκλειστικά δικαιώματα χρήσης του στην Ευρώπη.

Σχολικό έτος 2012-2013

Το σχολικό έτος 2012-13 το πρόγραμμα είχε τίτλο: «Οι μαθητές του 2^{ου} Γυμνασίου Τούμπας συζητούν για τη βιοηθική».

Οι μαθητές καλούνται να λάβουν μέρος σε επιτροπές βιοηθικής. Αυτό γίνεται μετά την ανάθεση από τον καθηγητή περιπτώσεων μελέτης (study cases) και την κατάλληλη

ενημέρωση πάνω σε θέματα που θα διαπραγματευτούν. Σε όλη αυτή την πορεία της βιωματικής ενασχόλησής τους με τους σύγχρονους προβληματισμούς που προκύπτουν μέσα από τις ραγδαίες εξελίξεις των επιστημών και αφορούν βιοηθικά ζητήματα, οι μαθητές, ως κριτές, παίρνουν αποφάσεις.

Ως οι κύριοι υπεύθυνοι του αποτελέσματος της κρίσης τους, οι μαθητές, βλέπουν τα βιοηθικά ζητήματα, όχι απλά ως επιστημονικές ανακοινώσεις, αλλά και ως καταστάσεις που έχουν άμεση σχέση με τη δική τους ζωή. Προβληματίζονται και διαπιστώνουν μέσα από τον ρόλο τους ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις πάνω στα σημαντικότερα αυτά θέματα. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές ενημερώνονται, αλλά και συμμετέχουν σε καταστάσεις, όπου αναλαμβάνουν ρόλους μιας αληθινής κοινωνίας, είτε σαν απλοί πολίτες, είτε σαν ειδικοί κριτές.

Για τις δράσεις του προγράμματος υπάρχει σχετική δημοσίευση (Φανάρας, 2013) μαζί με φωτογραφικό υλικό και αναλύεται η πρώτη προσπάθεια της δημιουργίας επιτροπών βιοηθικής και η συμμετοχή μαθητών σε αυτές για να αξιολογήσουν δοσμένα εικονικά σενάρια βιοηθικού προβληματισμού και διλημμάτων. Στο σημείο αυτό αναφέρεται η επιτυχία της προσπάθειας, που εκφράστηκε με επαινετικά σχόλια, τόσο από τους συμμετέχοντες, όσο κι από όσους παρακολούθησαν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων του έργου.

Σχολικό έτος 2013-14

Το σχολικό έτος 2013-14 σε συνεργασία με τον Τομέα Ηθικής και Ακεραιότητας της Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ετοιμάστηκε και παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το βιοηθικό δρώμενο σε φοιτητές σε εκδήλωση. Ο τίτλος του προγράμματος, ενταγμένου και αυτή τη χρονιά στα προγράμματα αγωγής υγείας της Διεύθυνσης Δ.Ε Ανατολικής Θεσσαλονίκης, ήταν «Οι μαθητές τους 2^ο Γυμνασίου Τούμπας εμβαθύνουν στη βιοηθική». Η συνάδελφος ΠΕ07 Μαρία Γκότσικα δίδαξε στους μαθητές το θεατρικό δρώμενο, ενώ η άφραση πραγματοποιήθηκε στο σχολείο με τις ενημερωτικές επισκέψεις, συζητήσεις και προβολές έργου βιοηθικού ενδιαφέροντος.

Η προσπάθεια για την παρουσίαση του βιοηθικού θεατρικού δρώμενου στο κοινό και η συζήτηση σε συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο (Παράρτημα) με φοιτητές αποτέλεσε πιλοτικό έργο, εμπλέκοντας κάθε φορά φορείς και ιδρύματα στη βιοηθική συζήτηση. Το θεατρικό δρώμενο «Το Τέλειο Μέλλον» του Haresh Sharma, προβάλλει 3 μικρές ιστορίες από το μέλλον, με σκοπό να προκαλέσει το ενδιαφέρον του θεατή στη συζήτηση που θα ακολουθήσει (Sharma, 2013). Ένα ερωτευμένο ζευγάρι νέων που λαμβάνει τον ορό νεότητας φθάνει στα 200 έτη. Μια μητέρα αναζητά απεγνωσμένα βλαστοκύτταρα (Fanaagas, 2010) για να σώσει τη νεφροπαθή κόρη της κι ένας νέος με τη μητέρα του αναζητά το τέλειο παιδί σε εργαστήριο σχεδιασμού μωρών. Τρεις ιστορίες για το τέλειο μέλλον, για την κατάκτηση του παντοτινού, τελικά αυτό είναι εφικτό;

Το βασικό θέμα του θεατρικού δρώμενου είναι η βελτίωση του ανθρώπου (enhancement), μια εντελώς νέα έννοια για τους μαθητές –ακόμη και για τους καθηγητές– και στην αντιμετώπισή της με ηθικούς και κοινωνικούς όρους και προσεγγίσεις. Η βέλτιωση του ανθρώπινου οργανισμού περιλαμβάνει ιατρικές επεμβάσεις στον υγιή οργανισμό, που αποβλέπουν στη διαμόρφωση επιθυμητών χαρακτηριστικών φυσικών, ψυχικών ή διανοητικών (Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, 2013).

Η παρουσίαση του έργου και η συζήτηση πραγματοποιήθηκε με επιτυχία το Μάιο του 2014 στην Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα στο μάθημα της Βιοηθικής του Καθηγητή Δρ Νικολάου Κόιου.

Σχολικό έτος 2014-15

Η σχολική χρονιά βρίσκει πλέον το πρόγραμμα στο 2^ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης με τον τίτλο : «Προβληματισμός σε ηθικά ζητήματα μέσω της Τέχνης» και με τη βοήθεια της κ. Κ. Γεωργιάδου στη διδασκαλία του βιοηθικού θεατρικού δρώμενου στα αγγλικά και με προοπτική τη συμμετοχή της ομάδος στο 20^ο NEC Forum (National Ethics Committees) στη Ρώμη μπροστά στους 28 εθνικούς αντιπροσώπους των επιτροπών ηθικής-βιοηθικής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης Δυστυχώς, οι διοργανωτές δεν ενσωμάτωσαν τη δράση αυτή στο πρόγραμμά τους, παρά μόνο ως ομιλητή τον γράφοντα με εισήγηση «*Teaching Bioethics through innovative methods*» (Fanaras, 2014). Ωστόσο, στη σχετική εισήγηση συμπεριελήφθη η παρουσίαση της προσπάθειας των δύο προηγούμενων ετών στο Γυμνάσιο της Τούμπας, αποκομίζοντας θετικά σχόλια από τους αντιπροσώπους για την τόλμη να διδαχθούν τα θέματα αυτά με επιτροπές βιοηθικής αρχικά και κατόπιν με θεατρικό δρώμενο. Ανάλογες προσπάθειες αναφέρθηκαν μόνο σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού και φυσικά απευθυνόμενα σε φοιτητές.

Οι μαθητές όμως της τρίτης ομάδος δεν απογοητεύθηκαν και τελικά διοργανώθηκε ανοικτή παρουσίαση του έργου με ανοικτή συζήτηση στο Τεχνολογικό Πάρκο και Μουσείο, ΝΟΗΣΙΣ. Για το λόγο αυτό το Μάιο του 2015 ταξίδεψε από τη μακρινή Σιγκαπούρη ο Καθηγητής Ιατρικής Λεονάρντο Ντε Κάστρο για να παραστεί ως αντιπρόσωπος της Σχολής στη Θεσσαλονίκη, αλλά και ο Δρ Ισίδωρος Καρατζάς, επικεφαλής του Τομέα Ηθικής και Ακεραιότητας της Έρευνας της ΕΕ.

Ο καθηγητής Ντε Κάστρο επαίνεσε τους μαθητές της Γ' Γυμνασίου της ομάδος, καθώς στη Σιγκαπούρη το έργο στα αγγλικά το παρουσίαζαν στους μαθητές επαγγελματίες ηθοποιοί και επεσήμανε ότι η ατμόσφαιρα στην συζήτηση της μιας ώρας που ακολούθησε στο δοσμένο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα) του θύμιζε όσα έμαθε για τις συζητήσεις στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας, της γενέτειρας της συζήτησης και του διαλόγου ως μεθόδου μάθησης.

Όταν γύρισε στη Σιγκαπούρη πρότεινε τηλεδιάσκεψη-συζήτηση με σχολείο της χώρας. Σημαντική ήταν η εμπειρία της τηλεδιάσκεψης με θέμα τον προβληματισμό στα θέματα της βιοηθικής μέσω της τέχνης με το Κινέζικο Σχολείο Θηλέων της Σιγκαπούρης. Την Παρασκευή 29 Μαΐου 2015 στο Κέντρο Νόησις πραγματοποιήθηκε σύνδεση μιας ώρας με τη Σιγκαπούρη. Τη συζήτηση διεύθυναν ο γράφων μαζί με την κ. Κ. Γεωργιάδου από την Ελλάδα και ο καθηγητής Ιατρικής του Πανεπιστημίου της Σιγκαπούρης δρ Λεονάρντο Ντε Κάστρο από την άλλη μεριά.

Οι μαθητές επέδειξαν αυτοπεποίθηση στη συζήτηση για δύσκολα θέματα, όπως η παράταση της ζωής με τη λήψη του «ορού νεότητας», η επίσκεψη μητέρας και γιου για σχετική παραγγελία σε εργαστήριο σχεδιασμού μωρών, αλλά και η μη πρόσβαση στα αγαθά της υγείας λόγω οικονομικών δυσκολιών. Οι μαθητές φάνηκαν χαλαροί κατά τη διάρκεια της τηλεδιάσκεψης, μιλώντας για την ηθική, την οικονομία, την διαφορετικότητα, την παγκοσμιοποίηση και ένα από τα πιο σημαντικά συμπεράσματα της διαδικασίας ήταν, η συνειδητοποίηση ότι άσχετα από το κοινωνικό περιβάλλον του καθενός, οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο μπορούν να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά όταν μπορούν να συζητήσουν γύρω από θέματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος.

Σχολικό έτος 2015-16

Το πρόγραμμα που εκπονήθηκε το σχολικό έτος 2015-16 με τον τίτλο της παρούσας εισήγησης, αποτέλεσε τη συνέχεια των τριών προαναφερομένων προγραμμάτων. Προβλήθηκε η δυνατότητα που προσφέρει η Τέχνη (αφήγηση, θεατρικό δρώμενο, ζωγραφική, κινηματογράφος) ως μέσο διδασκαλίας και εξερεύνησης των σύγχρονων βιοηθικών ζητημάτων και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών με ρόλους.

Τα δύο τελευταία χρόνια (2015-16) η αναπληρώτρια Διευθύντρια κ. Κωνσταντίνα Γεωργιάδου είχε την ευθύνη της διδασκαλίας του θεατρικού δρώμενου «Το τέλειο μέλλον» του Haresh Sharma, που αποτελεί και την κύρια δραστηριότητα-εκδήλωση του

προγράμματος (Φανάρας, 2016). Το σχολικό έτος 2015-16 παρουσιάστηκε το βιοηθικό θεατρικό δρώμενο στο Ευρωπαϊκό Σχολείο III στις Βρυξέλλες στις 11 Μαρτίου 2016 και έγινε συζήτηση με τους Έλληνες μαθητές σύμφωνα με τις τέσσερις ερωτήσεις του ερωτηματολόγιου που ακολουθεί πάντα το δρώμενο. Επιπλέον, στις 31 Μαρτίου κλιμάκιο της ομάδος μας παρουσίασε το ίδιο δρώμενο στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας τους Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών σε πολυπληθές ακροατήριο φοιτητών, έχοντας τη ευκαιρία να διαλεχθεί μαζί τους μετά την παρουσίαση (Φανάρας, 2016).

Οι μαθητές που ανέλαβαν τους ρόλους του θεατρικού εμβάθυναν στην πορεία της ενασχόλησής τους με αυτό, σε έννοιες δύσκολες. Όμως η τέχνη τους πρόσφερε με ελκυστικό τρόπο μια νέα προοπτική μάθησης (Moore, 2004). Είναι εύκολα κατανοητό πως λειτουργεί ο συνδυασμός αυτός δηλαδή ανάληψη ρόλων – κατανόηση. Όμως, η βασική καινοτομία που εφαρμόστηκε στο πρόγραμμα αυτό ήταν η συζήτηση που ακολουθούσε το θεατρικό δρώμενο. Έτσι οι μαθητές-ηθοποιοί προσπαθούσαν να παρουσιάσουν στο κοινό τους τα βιοηθικά ζητήματα των πρωταγωνιστών, ώστε να γίνουν κατανοητά και να μπορέσουν να προβληματίσουν τους θεατές για την γόνιμη ανταλλαγή απόψεων (Knight, 2014).

Συμμετέχοντας στη δράση, παρουσίασαν το θεατρικό δρώμενο σε μαθητές διαφόρων ηλικιών και από διαφορετικές χώρες καθώς και σε γονείς, καθηγητές και άλλους. Ας σημειωθεί η ουσιαστική βοήθεια σε αυτό το ταξίδι στα θέματα της βιοηθικής και από άλλες μορφές Τέχνης, όπως η ζωγραφική. Δεν ζητήθηκε από τους μαθητές να ζωγραφίσουν σαν μια εύκολη διαδικασία μάθησης. Τους ζητήθηκε να σχολιάσουν πίνακες βιοηθικού περιεχομένου που έδειχναν παραστάσεις, όπως μια μορφή μελλοθάνατης γυναίκας και μέσω ουσιαστικών ερωτημάτων ανταλλάχθηκαν απόψεις.

Επίσης, μέσω της κλειστής ομάδας στο διαδίκτυο (facebook) οι μαθητές ενημερώνονταν με σχετικές πληροφορίες για τα βιοηθικά ζητήματα που ανακύπτουν από τις εξελίξεις στην σύγχρονη επιστημονική πραγματικότητα. Αποδείχτηκε πως μπορούσαν να τα κατανοήσουν καλύτερα μετά την συμμετοχή τους στο θεατρικό και τις ακόλουθες συζητήσεις. Αξίζει να αναφερθεί η διαφορά στις αναρτήσεις που γίνονταν εκ μέρους των μαθητών στην αρχή και στο τέλος της διάρκειας του προγράμματος. Οι μαθητές αναγνώριζαν πλέον επιστημονικές δημοσιεύσεις που έθιγαν παρόμοια ζητήματα βιοηθικής με αυτά που ασχολήθηκαν και τα κοινοποιούσαν στην ομάδα.

Η δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος διδασκαλίας είναι ένας στόχος που κάθε εκπαιδευτικός θα πρέπει να επιδιώκει για να φτάσει σε μια επιτυχημένη διδασκαλία. Είναι μια διαδικασία που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ταυτόχρονα τι διδάσκουμε (το περιεχόμενο των θεμάτων) και πως το διδάσκουμε (πηγές και μέθοδοι) και έτσι κάθε χρόνο οι εκπαιδευτικοί προτείνουν στους μαθητές να συμμετέχουν σε διάφορες εργασίες για να διευρύνουν το μαθησιακό τους ορίζοντα μέσω καινοτόμων μεθόδων μάθησης.

Τα θέματα της Ηθικής γύρω από τις Επιστήμες, είναι μια περιοχή αρκετά «ανοίκεια» και «δύσκολη» για τους νεαρούς μαθητές των 14-15 ετών, για να τα επεξεργαστούν και να τα καταλάβουν. Έτσι, οι δράσεις που αναφέρθηκαν, οργανώθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να συνδυάζουν πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες κατά τις οποίες οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί να έχουν έναν αποφασιστικό ρόλο σε όλη τη διαδρομή για την απόκτηση κάποιων γνώσεων γύρω από αυτά.

Συμπεράσματα

1. Η διδασκαλία ηθικών και βιοηθικών θεμάτων σε μαθητές της Γ' Γυμνασίου (15 ετών) αποτελεί καινοτόμο, ενδιαφέρουσα κι επίπονη εργασία.
2. Η διδασκαλία της βιοηθικής μέσω της Τέχνης συνιστά ελκυστικό και καινοτόμο μέθοδο για τους μαθητές να ανακαλύψουν τα βιοηθικά ζητήματα.
3. Όταν οι νεαροί μαθητές αντιμετωπίζουν σύγχρονα βιοηθικά ζητήματα και οι δάσκαλοί τους ζητούν τη γνώμη και τις αποφάσεις τους, το κυριότερο όφελος είναι η προετοιμασία υπεύθυνων πολιτών.

4. Στα τέσσερα έτη εκπόνησης του προγράμματος, είτε με τη μορφή επιτροπών βιοηθικής, είτε μέσω της τέχνης, οι μαθητές έμαθαν, σκέφτηκαν και αποφασίσαν για τα σοβαρά σύγχρονα βιοηθικά θέματα και προβλήματα.
5. Εκτός από την ενασχόληση με τα βιοηθικά ζητήματα, οι μαθητές ως ηθοποιοί όχι μόνο έπαιξαν, αλλά συζήτησαν διαδραστικά μετά το τέλος του θεατρικού δρώμενου, αποδεικνύοντας το σημαντικό ρόλο της τέχνης. Πολλές ενδιαφέρουσες και εμπνευσμένες απόψεις ακούστηκαν για τα θέματα που θίγει το θεατρικό δρώμενο.
6. Η δημιουργία καινοτόμου πλαισίου, τρόπου, εργαλείων και μεθόδων εξερεύνησης κατέστησε τελικά ελκυστική τη διδασκαλία και το μαθησιακό ορίζοντα των μαθητών.

Αναφορές

- Fanaras, V., (2010). Stem Cell Research: Aspects from the Orthodox Christian Perspective. *Επιστημονική Επιθεώρηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος "Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία"*, τόμος Α. Πάτρα. 285-291.
- Fanaras, V., (2014). Teaching through innovative methods. *Workshop (Ethics in Education), 20th NEC Forum*. Rome. Italia.
- Knight, R., (2014). The creative approach strikes a chord with students-Business schools are beginning to use art as an MBA teaching tool. *Financial Times 31.3.2014*
- Moore, M M., (2004). Using Drama as an Effective Method for Teaching Elementary Students, *Senior Honors Theses Paper 113*.
- Sharma, H., (2013). *Don't Forget to remember me, Future Perfect*, Singapore.
- Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, (2013). *Γνώμη για τη «Βελτίωση» των χαρακτηριστικών του ανθρώπου*. Αθήνα.
- Φανάρας, Β., (2013). Βιοηθικός προβληματισμός στο σχολείο, *Ανάλεκτα Πεμπτοσύλλας*, 5-7.
- Φανάρας, Β., (2016). Η Τέχνη ως μέσο εξερεύνησης των σύγχρονων βιοηθικών ζητημάτων. *Διάλεξη σε φοιτητές στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας ΕΚΠΑ*. Αθήνα.

Παράρτημα

	ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΙΣΩΣ	ΓΙΑΤΙ;
1	Αν είχατε τη δυνατότητα να πάρετε έναν «ορό νεότητας» για να σας κάνει να ζείτε για πάντα, θα τον λαμβάνατε;				
2	Εάν οι γονείς σας, σας έλεγαν ότι πρόκειται να αποκτήσουν μωρό με σχεδιασμό για αδελφό σας και ότι θα ήθελαν να είναι ψηλός, όμορφος και έξυπνος, θα τους υποστηρίζατε;				
3	Αν η μητέρα σας είχε νεφρική ανεπάρκεια και δεν μπορούσε να λάβει νέο νεφρό από βλαστικά κύτταρα διότι η οικογένειά σας δεν θα το άντεχε οικονομικά, αυτό θα ήταν δίκαιο;				
4	Αν κάποιος συμμαθητής σας έχει καλύτερους βαθμούς στο σχολείο μετά τη λήψη χαπιών για την ενίσχυση της μνήμης, νομίζετε ότι αυτό θα ήταν εξαπάτηση;				